

KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH OMILLARI HAQIDA

Hojiqurbonov Qobiljon Turdaliyevich

Fargʻona shahar "Ilgʻor kasbiy maxorat texnikumi

Katta oʻqituvchisi."

e-mail: Khodjiqurbonov@mail.ru.

+998 95 009 10 78

Fargʻona shahar Ilgʻor kasbiy maxorat texnikumi

1-24 gr "Soliq va soliqqa tortish" yoʻnalish oʻquvchisi

Sattorqulova Sarvinoz Murodjon qizi

Annotatsiya: Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik har bir mamlakat iqtisodiyotida muhim oʻrin egallaydi. Bu soha, avvalo, aholining bandligini taʼminlash, iqtisodiy taraqqiyotga turtki berish va jamiyatdagi ijtimoiy muammolarni bartaraf etish uchun asosiy vositalardan biri hisoblanadi. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish omillari turli jihatlari va yondashuvlar orqali yorqin namoyon boʻladi. Kichik biznesning rivojlanishi uchun bir necha asosiy omillar mavjud boʻlib, ular ichida iqtisodiy barqarorlik, bozor infratuzilmasining rivojlanishi, qonunchilik bazasining mustahkamligi, moliyaviy manbalarga ega boʻlish, innovatsion texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari hamda ijtimoiy va madaniy muhitning qulayligi alohida ahamiyatga ega.

Kalit soʻzlar: Kichik biznes, xususiy tadbirkorlik, iqtisodiy rivojlanish, tadbirkorlik omillari, innovatsiya, raqobatbardoshlik, bozor infratuzilmasi.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish omillarini tahlil qilishdan oldin, avvalo bu soha qanday ahamiyat kasb etishini tushunib olish muhim. Deyarli butun dunyo boʻylab rivojlangan mamlakatlarda kichik biznes ulushi yuqori boʻlib, u ishlab chiqarish hajmi, yangi ish oʻrinlari yaratish va milliy daromadning asosiy qismini tashkil qiladi. Kichik biznesning asosiy afzalliklaridan biri uning moslashuvchanligi, bozordagi talablarning oʻzgarishiga tez javob bera olishi kabilarda koʻrinadi. Xususiy tadbirkorlik esa

har bir insonning tashabbusi va intilishlariga asoslangan bo'lib, iqtisodiyotni erkinlashtirish, raqobatbardoshlikni oshirish va milliy boylikni ko'paytirishda muhim ahamiyatga ega. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish omillaridan eng muhimi bu – iqtisodiy barqarorlikka erishishdir. Iqtisodiy barqarorlik bozor ishtirokchilari uchun ishonch muhitini yuzaga keltiradi, tadbirkorlar o'z faoliyatini rejalashtirishda, yangi loyihalarni boshlashda va investitsiyalar kiritishda xavflarni kamaytirish imkoniga ega bo'ladilar. Bozor infratuzilmasining rivojlanganligi ham asosiy omillardandir. Yangi ishlab chiqarish quvvatlarini yaratish, zamonaviy transport va logistika tizimini tashkil etish, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan keng foydalanish kichik biznes korxonalarining imkoniyatlarini kengaytiradi [1].

Qonunchilik bazasining mustahkamligi ham kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish uchun muhim omil hisoblanadi. Qonunchilikning aniq va shaffof bo'lishi, tadbirkorlik faoliyatini boshlash, yuritish va to'xtatishni tartibga soluvchi me'yorlarning mavjudligi, ularning zamon talablariga mosligi kichik biznes sohasidagi islohotlarni jonlantiradi. Tadbirkorlar o'z biznesini boshlashda huquqiy noaniqliklar bilan to'qnashmasa, ular uchun yangi loyihalarni amalga oshirish ancha oson kechadi. Shuningdek, davlat tomonidan ko'rsatilayotgan imtiyozlar, subsidiyalar va grantlar kichik va o'rta biznes subyektlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Moliyaviy resurslarga erkin kirish imkoniyati ham kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlari uchun asosiy omillardan biridir. Ko'plab yangi tashkil etilayotgan biznes subyektlari boshlang'ich sarmoyaga muhtoj bo'ladilar. Moliyaviy institutlarning xizmatlari, kredit va sug'urta tizimlari, sarmoya jalb qilish imkoniyatlari kichik biznes sohasining rivojlanishiga katga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, tadbirkorlik faoliyatining sug'urta qilinishi mumkin bo'lgan xavf-xatarlarni kamaytirishga va biznes egasiga ishonch bag'ishlashga xizmat qiladi. Innovatsion texnologiyalardan foydalanish zamonaviy biznesda muhim omilga aylandi. Yangi mahsulot va xizmatlarni ishlab chiqish, ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish, axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish kichik korxonalarining raqobatbardoshligini oshiradi. Zamon talablariga mos ravishda bilim va malaka oshirish, zamonaviy boshqaruv tizimlarini joriy qilish kichik biznes subyektlarini

tezkor qaror qabul qilishga, xarajatlarni kamaytirishga va natijada rentabellikni oshirishga xizmat qiladi [2].

Ijtimoiy va madaniy muhit ham kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Har bir jamiyatda tadbirkorlik madaniyatining shakllanishi, ijtimoiy muhitda tadbirkorlik faoliyatiga nisbatan ijobiy munosabat, jamiyat tomonidan tadbirkorlik faoliyatining qadrlanishi kichik biznes vakillarini yangi yutuqlarga yetaklashga xizmat qiladi. Tadbirkor sifatida muvaffaqiyat qozonishni istagan shaxslar uchun, avvalo, ixtisoslashtirilgan bilimlar, amaliy ko'nikmalar va zamonaviy texnologiyalar bilan ishlash malakasi muhim hisoblanadi. Shu munosabat bilan, O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasini rivojlantirish borasida ko'plab chora-tadbirlar va dasturlar amalga oshirilmoqda, yoshlar va ayollar tadbirkorligi uchun alohida imkoniyatlar yaratilmoqda [3].

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik mamlakat iqtisodiyoti uchun nafaqat yangi ish o'rinlarini yaratish, balki infratuzilmani rivojlantirish, innovatsiyalarni joriy etish va eksport salohiyatini oshirishda ham muhim rol o'ynaydi. Ko'plab kichik biznes korxonalarini endilikda faqat ichki bozorga emas, chet el bozorlariga ham mahsulot va xizmatlarini taklif qilish imkoniyatiga ega bo'ldi. Tashqi iqtisodiy aloqalarning kengayishi, el-chamberlar va xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik xalqaro tajribalarning kirib kelishiga sabab bo'ldi. Bu o'z navbatida, mahalliy tadbirkorlar uchun o'sish va rivojlanish imkoniyatlarini kengaytirdi. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish uchun ta'lim sohasiga ham e'tibor qaratish lozim. Zamonaviy dunyoda tadbirkorlar nafaqat iqtisodiyot asoslarini, balki marketing, menejment, innovatsion texnologiyalar, moliyaviy hisob-kitoblar, axborot tizimlari kabi sohalarda bilimgacha ega bo'lishi kerak. Ta'lim-tarbiya jarayonida mustaqil fikrlash, muammolarni tezda yechish, tashabbuskorlik, liderlik kabi ko'nikmalarni rivojlantirishga alohida ahamiyat beriladi. Shu sababli, O'zbekistonda yoshlar orasida tadbirkorlik faoliyatini ommalashtirish, startap loyihalarni qo'llab-quvvatlash, iqtidorli yoshlarni aniqlash va ularni biznesga tayyorlash yo'nalishida ko'plab dasturlar amalga oshirilmoqda [4].

Bugungi kunda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik eng dolzarb bo‘lgan soha bo‘lib, unga ko‘plab e‘tibor qaratilmoqda. Davlat tomonidan yaratilayotgan turli imtiyozlar, kredit liniyalari, investitsion dasturlar kichik biznesni rivojlantirishga qaratilgani bois, ushbu sohada yangi subyektlarning tashkil topishi va faoliyati to‘laqonli amalga oshirilmoqda. Bu borada jamiyatdagi islohotlar jarayonida da‘vat va tashabbuslar, aholining o‘zlashtirayotgan bilim va tajribalari asosida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanishiga keng zamin yaratildi. Xususiy tadbirkorlikning rivojlanishi bevosita milliy iqtisodiyotning o‘sish sur‘ati, ijtimoiy barqarorlik va aholi farovonligi darajasiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatmoqda. Aholining turli ijtimoiy qatlamlari, ayniqsa, yoshlar va ayollar uchun yangi imkoniyatlar yaratilishi, ularning iqtisodiy faoliyatga keng jalb qilinishi jamiyat taraqqiyotining o‘ziga xos omiliga aylandi. Xususiy tadbirkorlik hayotning turli jabhalarida yangi imkoniyatlar ochilishi, zamonaviy mahsulotlar va xizmatlarning paydo bo‘lishi, bozor raqobatining kuchayishi, innovatsion g‘oyalarning keng tarqalishi uchun asos bo‘lib xizmat qilmoqda. Davlat va nodavlat tuzilmalar o‘rtasidagi o‘zaro hamkorlik kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishda muhim o‘rin tutadi. Davlat siyosati doirasida kichik biznesni qo‘llab-quvvatlashga yo‘naltirilgan qarorlar, me‘yoriy hujjatlar, moliyaviy va iqtisodiy dasturlar sohaning o‘sishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, nodavlat notijorat tashkilotlari, biznes assotsiatsiyalar, jamg‘armalar va xalqaro tashkilotlar o‘z tashabbuslari orqali kichik biznesni rivojlantirishga yordam berishmoqda. Ularning grantlari, stipendiyalari, trening va seminarlari tadbirkorlik subyektlari bilim va malakasini oshirishga, ularni yangi bosqichga olib chiqishga turtki bo‘lib xizmat qilmoqda [5].

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik barqaror rivojlanishida shaffoflik, adolat va halollik tamoyillariga rioya qilinishi ham alohida ahamiyatga ega. Ochiqlik, jamoatchilik nazorati va axborot almashinuvining kuchaytirilishi biznes muhitining yaxshilanishiga xizmat qiladi. Korruptsiyaga qarshi kurash, inson huquq va manfaatlarini himoya qilish, hamkorlik samaradorligini oshirish, biznesda ijtimoiy mas‘uliyatni targ‘ib qilish davlat va jamiyat uchun muhim samaralardandir. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik amaldagi taraqqiyot bosqichida innovatsion rivojlanish, axborot texnologiyalarini joriy qilish va tashqi bozorlarga chiqish imkoniyatlarini yanada kengaytiradi. Mamlakatlar taraqqiyoti,

iqtisodiy barqarorlik va aholi farovonligi o‘z navbatida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanishiga bog‘liq. Kelgusida ham bu sohada olib borilayotgan davlat siyosati, jamiyat a‘zolarining faolligi va tashabbuskorligi, zamonaviy texnologiyalarni joriy qilishga yo‘naltirilgan dastur va loyihalar kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining o‘shishi uchun asos bo‘lib xizmat qiladi [6].

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish omillari ko‘p qirrali va murakkab jarayon bo‘lib, u iqtisodiy, ijtimoiy, huquqiy, texnologik va madaniy omillar bilan chambarchas bog‘liq. Har bir omil o‘zaro uzviy aloqada bo‘lib, tadbirkorlik muhitini yaxshilash, yangi ish o‘rinlari yaratish va iqtisodiy taraqqiyotga erishishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Davlat siyosatining barqarorligi, huquqiy baza mustahkamligi, innovatsiyalarni qo‘llab-quvvatlash, moliyaviy manbalarning kengligi, ilm-fan va texnologiyaning taraqqiy etishi – bularning barchasi kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlari uchun muhim imkoniyatlar eshigini ochib beradi. Kelgusida ham kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivoji uchun davlat va jamiyat birgalikda harakat qilishi, zamonaviy talablarga javob beruvchi shart-sharoitlar yaratishi muhimdir. Faqatgina iqtisodiy resurslar emas, balki inson kapitaliga, innovatsiyalarga, bilim va tajribaga asoslangan rivojlanish — barqaror taraqqiyot garovidir. Shu asosda, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik O‘zbekiston va boshqa davlatlarda iqtisodiy o‘shishning harakatlantiruvchi kuchi bo‘lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasining “Tadbirkorlik faoliyatining erkinligi kafolatlari to‘g‘risida”gi Qonuni, Toshkent, 2012 yil.
2. Karimov I.A. “Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch”. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
3. Bobojonov Sh.S., Aslonov O.S. “Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik asoslari”. – Toshkent: “IQTISOD-MOLIYA”, 2020.

4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori: “Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni keng rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”, 2019 yil.
5. Murodov Q.X. “Tadbirkorlik asoslari” – Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2016.
6. Moliya vazirligi axborot byulleteni, 2023 yil, 7-son.
7. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi rasmiy sayti: www.stat.uz